

Linda Tammela

EI HAASTATTELUA ILMAN LUOTTAMUSTA

Journalistin ja haastateltavan luottamussuhde

EI HAASTATTELUA ILMAN LUOTTAMUSTA

Journalistin ja haastateltavan luottamussuhde

Linda Tammela
Opinnäytetyö
Kevät 2020
Viestinnän tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Viestinnän tutkinto-ohjelma, journalismin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Linda Tammela

Opinnäytetyön nimi: Ei haastattelua ilman luottamusta – journalistin ja haastateltavan luottamussuhde

Työn ohjaaja: Teemu Palokangas

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020

Sivumäärä: 29 + 1

Tutkin opinnäytetyöni tutkielmassa journalistin ja haastateltavana olevan henkilön luottamussuhdetta ja sen syntymistä. Työssäni toimittajana olen huomannut, että mikäli tavoittelee syväluotavaa, kipeitäkin asioita koskettavaa keskustelua, on haastateltavaan luotava saumaton yhteys. Näkemykseni mukaan esimerkiksi nonverbaalisen viestinnän merkitystä ei ole tuotu tarpeeksi esille toimittajan työssä. Jotta journalistinen tuotos syntyy ja lopputulos tyydyttää toimittajaa, on haastattelun onnistumisen merkitys äärimmäisen suuri.

Luottamussuhteen vaikutus journalistisen lopputuloksen onnistumiseen on varsin tärkeää etenkin, jos kyseessä oleva aihe on henkilökohtainen, tunteikas ja koskettava. Tutkielmassani käsittelem luottamussuhdetta journalistin näkökulmasta ja haastattelutilannetta, joka toteutetaan kasvokkain haastateltavan kanssa. Haastattelemani journalistit nostavat luottamuksen merkityksen todella tärkeäksi. Luottamuksella on suoranainen vaikutus jo siihen, toteutuuko haastattelu ollenkaan ja kuinka laadukas lopputuloksesta tulee.

Tutkielmani antaa alan ammattilaiselle mahdollisuuden hyödyntää tietoa omassa työssään journalistin haastattelutehtävissä. Tutkielmassa tuodaan esiin haasteita, joita luottamussuhteen luomisessa voi ilmetä sekä neuvoja näiden haasteiden ratkaisemiseksi. Työni perusteella kehotan muun muassa ammattikorkeakouluja lisäämään kanssakäymis- ja kommunikointitaitojen harjoittelua journalismin alan opiskelijoiden opintosuunnitelmaan.

Asiasanat: haastattelu, journalismi, kommunikaatio, luottamus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Communication, Option of Journalism

Author: Linda Tammela

Title of thesis: There's no interview without the trust – The relationship of trust between the journalist and an interviewee

Supervisor: Teemu Palokangas

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages: 29 + 1

In my thesis I will do research about how the relationship of trust forms between the journalist and interviewee. Whilst working as a journalist I have noticed that to have a deep conversation about the interviewee's life or significant events, a profound connection and rapport needs to be established between the journalist and the interviewee and is essential for the success of the interview. I believe journalists in recent times have overlooked the importance of non-verbal communications in their work and do not place enough emphasis to ensure that all aspects of the interview are addressed and consolidated.

The relationship of trust is meaningful especially if the topic of journalistic work is about personal, impassioned, and touching topics. In this thesis I will process the relationship of trust from a journalist's perspective. I will also talk about interviews that are made face-to-face, not via digital devices such as phone calls or via e-mail.

For this thesis I interviewed two Finnish professionals to get to know their ways to build a good relationship of trust as they both are well-known journalistic interviewers. They both work for Finnish Broadcasting Company Yle. Antti Kuronen is an awarded correspondent, who has worked in the conflict areas. Sean Ricks is host for live-show called Perjantai and in turn he used to do live interviews in front of millions of TV-viewers.

I would like to give something to the professionals of journalism, my hope is they can utilize this information whilst working with challenging interviews.

Keywords: communication, interview, journalism, trust

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LUOTTAMUS ON USKOA YHTEISTYÖHALUUN	8
	2.1 Luottamus journalistin työssä	8
	2.2 Luottamusta aikaansaavat tekijät	9
	2.3 Kehonkieli ja kommunikointi	10
3	HAASTATELU JOURNALISTIN TYÖVÄLINEENÄ	12
	3.1 Journalistinen haastattelu	12
	3.2 Tutkimushaastattelu	13
	3.3 Teemahaastattelu	13
4	AINEISTON HANKINTA JA MENETELMÄT	14
	4.1 Antti Kuronen	14
	4.2 Sean Ricks	15
5	JOURNALISTEJA TÄYSIN ERILAISISSA TYÖYMPÄRISTÖISSÄ	16
	5.1 Antti Kurosen haastattelu	16
	5.2 Sean Ricksin haastattelu	18
6	KEINOJA LUOTTAMUKSEN SAAVUTTAMISEEN	21
	6.1 Olemus ja käytös ovat ratkaisevia tekijöitä	21
	6.2 Yhteisymmärrys ja pelisäännöt	23
	6.3 Nonverbaalinen viestintä mielenkiinnon osoittamisen välineenä	23
7	POHDINTA	24
	LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Journalistin merkittävin työkalu ja tiedonhankintakeino on haastattelu. Sen tarkoituksena on saada tietoa henkilöltä itseltään suoraan, oli kyseessä sitten asiantuntija tai niin sanottu kokemusasiantuntija. Tässä opinnäytetyössä painotan kuitenkin haastateltavien kokemusasiantuntijuutta, sillä juuri sellaisten henkilöiden haastatteleminen vaatii syvempää kontaktia ja ennen kaikkea luottamusta. Viitataan myös pääosin sellaiseen haastatteluun, joka koskee henkilön omia kokemuksia jostakin henkilökohtaista elämää mullistaneesta aiheesta. Opinnäytetyöni käsittelee haastattelua kasvokkain tehtynä eikä esimerkiksi sähköpostitse tai puhelimitse käytynä nopeana keskusteluna, jotka nekin ovat nykypäivänä suosittuja toimintatapoja.

Tämä tutkielma kartoittaa sen, millä tavalla journalisti voi luoda luottamussuhteen haastateltavaansa. Jokaisella ammattilaisella on omat keinonsa haastatteluun suhtautumiseen ja valmistautumiseen, mutta luottamuksen syntyminen edesauttamiseksi vaaditaan jopa jonkinlaisia erityistoimenpiteitä.

Ihmisten välinen kanssakäyminen ja sosiaalisen yhteyden luominen on kiinnostanut minua jo pitkään. Miksi ihminen käyttäytyy tietyllä tavalla kohdatessaan toisen ja miten henkilöiden välinen asetelma vaikuttaa keskustelun syntyyn ja luottamuksen kehittymiseen? Entä miten kohtaamisen miellyttävyyteen voi itse vaikuttaa? Paitsi että kyseessä on merkittävä journalistin työskentelymetodi, on kyseessä myös ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyvä sosiaalipsykologinen ilmiö. Siis, miten toimittaja saa henkilön puhumaan, vaaditaan muutakin kuin ammattinimike.

Helmikuussa 2019 julkaistiin lyhytdokumenttisarjani ”Gearddit – Kerrokset” Yle Areenassa. Sarjassa haastattelin kolmeen eri jaksoon neljää henkilöä. Jaksoissa käsitellään muun muassa mielenterveyteen liittyviä asioita, kuten masennusta ja ADHD-diagnoosia. Haastatteluissa henkilöt joutuivat muistelemaan kipeitä elämänvaiheita ja mielenterveyden horjumisen laukaisseita tekijöitä. Ennen näiden haastattelujen tekemistä koin tarpeelliseksi rakentaa luottamuksellista ilmapiiriä ja yhteyttä haastateltavaan. Tuolloin minulle heräsi myös kysymyksiä siitä, miten minun tulee olla ja käyttäytyä, jotta haastateltavan on mahdollisimman helppo olla ja jotta haastattelu onnistuu tavoitteissaan. Näistä lähtökohdista syntyi ajatus myös tälle opinnäytetyölle, jotta jokaisella henkilöhaastatteluja tekevällä olisi tulevaisuudessa helpompaa ryhtyä työhön rohkein mielin.

Tähän opinnäytetyöhön on haastateltu kahta hyvin erilaisissa olosuhteissa työskentelevää journalistia, joiden työn keskiössä on haastatteluiden tekeminen. Yleisradion ulkomaantoimittaja Antti Kuronen on tottunut kriisialueiden kävijä, joka on palkittu työstään. Yle Perjantain juontaja Sean Ricks taas on suorien lähetysten osaaja. Näiden haastattelujen avulla pyrin löytämään tuttuja ja uusia näkemyksiä journalistisen haastattelun tekemiseen ensimmäisestä yhteydenotosta aina viimeiseen tervehdykseen saakka.

2 LUOTTAMUS ON USKOA YHTEISTYÖHALUUN

Luottamuksella tarkoitetaan myönteistä odotusta, joka kohdistetaan sosiaaliseen suhteeseen. Luottamukseen sisältyy usko toisen hyväntahtoisuuteen ja yhteistyöhaluun huolimatta tiedoste- tuista riskeistä tai epävarmuuksista. (Ahokas, Ferchen, Hankonen, Lautso & Pyysiäinen 2012, 119). Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvä luottamus ei suinkaan ole irrallinen yhteiskun- nasta, koska kohtaamme ihmiset usein heidän asemaansa liittyvien roolien tai instituutioiden edus- tajina (Ahokas ym. 2012, 118). Tällainen tiettyyn rooliin tai instituutioon liittyvä edustajuus voi usein olla kyseessä journalistin tekemässä haastattelussa.

2.1 Luottamus journalistin työssä

Journalistin työn kannalta luottamus tarkoittaa yksinkertaisuudessaan nähdäkseni sitä, että tavoit- tellun henkilön saa haastateltavakseen. Kun sitten haastattelu toteutetaan, on luottamuksella mer- kittävä vaikutus siihen, millainen haastattelu syntyy: vastaako se odotuksia vai onko haastateltava kenties jollain tavalla lukossa? Koenkin, että journalistin ammattitaitoon kuuluu olennaisena osana luottamuksen herättäminen ja sen ylläpitäminen.

Huomautettakoon kuitenkin, että vaikka luottamus onkin läsnä kaikenlaisessa sosiaalisessa toimin- nassa, niin se on pääosin intuitiivista ja tiedostamatonta (Rieki 2017). Näkisinkin, että varsin pienin elein ja teoin kukin voi pyrkiä vaikuttamaan siihen, onko henkilönä luotettava. Tämä asia tulee esiin journalistin työssä viimeistään silloin, kun joku kieltäytyy haastattelusta. Toki kieltäytymiselle voi olla useita erilaisia syitä, mutta joka tapauksessa journalistin olisi syytä tässä vaiheessa pohtia omaa käyttäytymistään tilanteessa eli esimerkiksi sitä, millä tavoin puhutteli henkilöä ja millä tavoin pyysi häntä ryhtymään haastatteluun. Edellä mainitut seikat vaikuttavat luottamuksen herättämi- seen ja täten myös mahdollisen haastattelun saamiseen tai potentiaalisen haastateltavan kieltäy- tymiseen haastattelusta.

Luottamus syntyy, kun havaitaan, ettei toinen osapuoli pyri salailemaan aikeitaan (Ahokas ym. 2012, 119). Journalistin työtä ohjaavat Suomessa journalistin ohjeet ja nämä osaltaan jo ohjeistavat käytökseen, jossa kyseessä olevasta journalistisesta tuotoksesta käyttötarkoituksineen kerrotaan avoimesti.

Ignatius ja Kokkonen (2002) kertovat katsauksessaan, kuinka luottamusta on kuvattu muun muassa niin, että siihen sisältyy halu asettaa itsensä alttiiksi esimerkiksi henkilökohtaisten paljastusten myötä, luottamalla toisen antamiin lupauksiin. Konkreettisia esimerkkejä tällaisista tilanteista, joissa luottamus on vallinnut, ovat aikakauslehtien avoimet henkilökuvahaastattelut. Tällaisissa haastatteluissa journalisti on onnistunut luomaan luottamuksen ensinnäkin saamalla henkilöltä haastattelun. Mikäli tällaisessa haastattelussa vielä käsitellään henkilön kipeitä kokemuksia yksityiskohtaisesti, voidaan todeta, että journalisti on saanut aikaan tilanteen, jossa haastateltavan on helppo keskustella ja rohjeta kertomaan kokemuksistaan.

Luottamukselle pohjan luovia tekijöitä ovat yksilölliset lähtökohdat ja hetkelliset intuitiot, jotka toimivat etenkin uusissa ja tuntemattomissa tilanteissa (Riekki 2017). Nähdäkseni siis joka tapauksessa luottamuksen syntymisen taustalla on ihmisen henkilöhistoria kokemuksineen ja vaiheineen, jotka vaikuttavat hänen kykyynsä ja rohkeuteensa luottaa ihmisiin yhä uudelleen.

2.2 Luottamusta aikaansaavat tekijät

Luottamusta saavat aikaan sellaiset havainnot ja todisteet, jotka osoittavat, ettei toinen osapuoli haavoita meitä (Ahokas ym. 2012, 119). Luotettavuuden osoittamiseen voidaan käyttää esimerkiksi Dunderfeltin (1998, 87) ihmissuhteiden hoitamiseen luettelemia neljää hyvää tavoitetta, jotka ovat kuulluksi tuleminen, kunnioitus, voimavarojen tukeminen sekä yhteistyötahto

Journalistin työssä luotettavuuden osoittaminen kuuluu olennaisena osana päivittäiseen työhön, sillä jokaisen yhteydenoton on herätettävä ainakin jonkinlainen luottamus. Näin ollen ei ole samantekevää, millä tavoin yhteydenoton toteuttaa ja minkälaisia kommunikointitapoja käyttää. Haastateltavaa on muistettava kohdella haastateltavana eikä tietopankkina, johon viittaa Dunderfeltin tavoitteissa mainittu kunnioitus.

Kiivastahtisessa uutistoimittamisessa ei välttämättä useinkaan käsitellä henkilökohtaisia tai kipeitä aiheita, eikä luottamussuhteesta ole edes tarkoituksenmukaista saada syvää. Tässäkin tapauksessa on todettava, että mikäli haluaa vaikkapa asiantuntijan vastaavan aiheeseen sopivalla tavalla, on ammattitaitonsa ja luotettavuutensa pystyttävä osoittamaan. Ammattimaisen journalistin

pyrkiessä haastattelemaan yksityishenkilöä, joka ei ole aiemmin julkisuudessa ollut, on tilanne varsin erilainen. On tärkeää, että journalisti hoitaa tilanteen arvokkaasti ja kunnioittaen niin, että myös journalismiin liittyvä etiikka tulee potentiaaliselle haastateltavalle ilmi. Nähdäkseni onkin varsin tärkeää, että journalisti pystyy puhumaan ja ilmaisemaan itseään niin, että haastateltava takuulla ymmärtää sen, mihin on ryhtymässä. Näissä tilanteissa esiin nousee niin ikään Dunderfeltin tavoitteista kuulluksi tuleminen.

Kuunteleminen antaa vastapuolelle tunteen kuulluksi tulemisesta, mutta se ei yksistään riitä. Kuuntelemiseen liittyy ymmärtäminen sekä eläytyminen siihen, millaista on olla toinen ihminen (Farm 2008, 144). Journalisti ei siis voi vain olettaa asioita, vaan hänen on kyettävä asettumaan toisen ihmisen asemaan pitäen mielessään objektiivisuuden.

Kuuntelemisen taidon vaatiessa vastaanottajalta aktiivisuutta on sen osoittaminen tärkeää, jotta kiinnostus välittyy. Kuulemaansa kannattaakin peilata eli esimerkiksi toistaa juuri kuulemaansa. Peilaaminen viestii paneutumisesta sekä muun muassa tarkkaavaisuudesta ja kiinnostuksesta. (Farm 2008, 145). Kun toisen henkilön sanomia toistaa, voidaan myös välttyä väärinkäsityksiltä.

Merkittävänä osana luottamusta on kehonkieli ja nonverbaalinen viestintä, jota käsitellään seuraavassa alaluvussa.

2.3 Kehonkieli ja kommunikointi

Kaikissa ihmissuhteissa on kyse kommunikaatiosta, niin verbaalisesta kuin nonverbaalisestakin. (Farm 2008, 142). Luultua useammin se kuinka esitämme sanomamme vaikuttaa siihen, miten vastaanottaja tilanteen kokee (Farm 2008, 142). Siihen liittyvät esimerkiksi tapa elehtiä ja äänensävy. Kommunikaation tapa, tyyli ja laatu sekä vastapuolen reaktiot vaikuttavakin luottamuksen syntymiseen tai ylläpitämiseen. Nähdäkseni journalistin kannattaakin kiinnittää varsin tarkasti huomionsa sanomaansa ja ilmaisutapaansa, koska sillä on huomattavan suuri merkitys siihen, miten vastaanottaja kokee tulleen kuulluksi.

Nonverbaalinen on henkilöiden tai ryhmän välistä sanatonta viestintää kuten ilmeitä, eleitä ja kehonasentoja. Nonverbaalisen viestinnän avulla vuorovaikutusta voidaan säädellä, vaikkapa kat-

seella voidaan antaa ikään kuin palautetta henkilön puheista. (Kielijelppi 2020.) Ei ole siis yhden-
tekevää, että nojaatko taaksepäin vai eteenpäin keskustelutilanteessa tai vilkuiletko jatkuvasti si-
vuille vältellen katsekontaktia. Tällaiset asiat vaikuttavat ihan mihin tahansa sosiaaliseen kanssa-
käymiseen ja tiedostamalla näitä asioita voi niitä tarvittaessa harjoitella.

Psyykkisen järkytyksen kokoneiden haastattelusta tehdyssä artikkelissa (Miettinen 2018) on ky-
sytty myös haastateltavana olleen kokemuksia. Henkilö tuo esiin journalistin empaattisuuden, joka
kuului erityisesti hänen äänensävyistään ja sanavalinnoistaan. Haastateltava sanoo, että tuntui
siltä, että ihminen puhui ihmiselle.

Artikkelissa tuodaan esiin se, kuinka varsin pieneltä tuntuva asia voikin olla merkittävää ihmisten
välisessä kommunikaatiossa: tässä tapauksessa haastattelijan eli journalistin äänensävy ja sana-
valinnat ovat osoittaneet sellaista empaattisuutta ja ammattitaitoa, jonka perusteella haastateltava
on kyennyt avaamaan psyykkisesti vaikeaa ja kipeää aihetta journalistille.

3 HAASTATTELU JOURNALISTIN TYÖVÄLINEENÄ

Interviewing is the heart of journalism. (Scanlan 2013.)

Haastattelu on yksi eniten käytetyistä tiedonkeruutavoista, jossa tutkija ja haastateltava keskustelvat strukturoidusti tai laxeasti asioista, jotka kuuluvat tutkimusaiheeseen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Journalistin työssä tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että haastattelu tehdään journalistisen lopputuloksen aikaansaamiseksi.

3.1 Journalistinen haastattelu

Haastattelemine on toimittajan perustaito, mutta toimitusten hektisessä arjessa on harvoin aikaa miettiä, olisiko taidoissa parannettavaa (Arola 2018). Tavallisessa toimitustyössä haastatteluja voidaan tehdä jopa useita päivittäin, joten yksittäisen haastattelun merkitys suuressa kokonaisuudessa voi joskus olla varsin pieni. On kuitenkin huomattava, että jokainen haastattelu on jonkinlainen sosiaalinen tilanne, joskin haastatteluja voidaan nykyään toteuttaa henkilöä lainkaan fyysisesti tapaamatta esimerkiksi video-, puhelin- tai sähköpostihaastattelun muodossa. Haastattelun lisäksi muita toimittajan tiedonhankinnan menetelmiä ovat esimerkiksi tilastot ja asiakirjat.

Journalistin ammattiosaamiseen kuuluvat kirjallisen ilmaisutaidon sekä tiedonhakutaidon lisäksi myös vuorovaikutustaidot ja ammatin harjoittamisen osaksi luetaan haastattelujen tekeminen (Keha-keskus 2020). Vaikka niin kutsutut etähaastattelut ovat esimerkiksi poikkeusoloissa pakollisia ja muissakin yhteyksissä yleistyneet digitaalisessa ympäristössä, on silti kasvokkain tehty haastattelu varsin merkittävä osa toimitusten työtä. Esimerkiksi televisioon halutaan saada henkilöitä haastatteluun ja usein on visuaalisuuden ja uskottavuudenkin kannalta toivottavaa, että haastattelu tehdään kuvaten, eikä esimerkiksi graafisia toteutustapoja hyödyntäen, mikäli vain suinkin mahdollista.

Tässä tutkielmassa haastattelua käsitellään brittiläisen sosiologin John B. Thompsonin tutkimusta mukaillen kasvokkaisen vuorovaikutuksen muotona. Kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa viestinnän osapuolet ovat yhtä aikaa läsnä samassa tilassa. (Seppänen & Väliverronen, 2012, 68.) Kasvokkainen vuorovaikutus linkittyy olennaisesti sosiaaliseen vuorovaikutukseen, jota käsitellään tutkielman toisessa luvussa.

Haastattelun idea perustuu siihen, että haluttaessa tietoa ihmisten elämästä, on toisinaan viisasta kysyä asioita ihmisiltä itseltään. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.)

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka tuovat esiin kenties sen olennaisimman merkityksen siitä, minkä takia journalistit tekevät päivittäin työkseen mitä erilaisimpia haastatteluja mitä erilaisimmissa yhteyksissä ja tilanteissa.

3.2 Tutkimushaastattelu

Tutkimushaastattelu eroaa sosiaalisia funktioita täyttävästä arkisesta keskustelusta tai esimerkiksi journalistisesta haastattelusta siten, että sillä on selkeänä päämääränä tutkimustehtävän suorittaminen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Yhteys journalistiseen haastatteluun tällä on nähdäkseen se, että molempien haastattelutapojen tavoitteena on tiedon hankkiminen ja nimenomaan faktuaalisen, todenperäisen tiedon saaminen. Tutkimushaastattelun ja journalistisen haastattelun välinen ero on kuitenkin muun muassa niiden lopputulos. Siinä missä tutkimushaastattelussa pyritään suorittamaan tutkimustehtävä ja vastaamaan tutkimuskysymykseen, journalistisessa haastattelussa kyseessä on tiedonvälitys ja journalistisen tuotoksen, kuten artikkelin, TV-reportaasin tai vaikkapa dokumentin, tekeminen.

3.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu kohdennetaan sellaisiin teemoihin, jotka haastattelija on etukäteen laatinut teoreettisen viitekehyksensä ympärille. (KAMK 2020). Teemahaastattelun aihepiirit määritellään ennakkoon, mutta niiden esittämisen järjestys ei ole niin tiukka. Valitut teemat käydään haastateltavien kanssa läpi. Teemahaastatteluun tulee valmistautua perehtyen aiheeseen huolella sekä valiten huolellisesti haastateltavat niin, että valinta tukee tutkimustavoitetta. (Näpärä 2017).

4 AINEISTON HANKINTA JA MENETELMÄT

Tämän tutkielman aineiston päähankintamenetelmänä ovat olleet teemahaastattelut. Näissä haastatteluissa pyrin tutustumaan ammattilaisiin, jotka ovat journalistin urallaan toimineet eritoten henkilöhaastatteluiden tai muuten luottamuksen rakentamista vaativien haastatteluiden tekijöinä. Toinen journalisteista on profiloitunut ulkomaantoimittajana tai -kirjeenvaihtajana ja hänellä on kokemusta konfliktialueilla työskentelemisestä. Haastateltavista toinen puolestaan on suorien lähetysten ammattilainen, joka on tottunut tekemään haastatteluja satojentuhansien katsojien seurattessa.

Haastattelut tehtiin alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen Google Meets -etäkokouspalvelun kautta videoyhteydellä ja ne tallennettiin. Mainittakoon, että tavoitteena oli luonnollisesti tutkielman teemaan ja aihepiiriin sopien tehdä haastattelut kasvotusten. Tästä tavoitteesta jouduttiin kuitenkin luopumaan Suomeakin ravistelleen koronaviruspandemian vuoksi, sillä kasvotusten tapaamisen järjestäminen olisi ollut miltei mahdotonta ja toisaalta myös vastoin terveysviranomaisten kehoituksia.

Kummallekin haastateltavalle esitettiin samat kysymykset, mutta mikäli poikkeuksia tähän on, on ne mainittu (liite 1). Seuraavissa alaluvuissa esitellään haastatellut journalistit.

4.1 Antti Kuronen

Antti Kuronen on Yleisradion ulkomaantoimittaja. Hänet on valittu Suuren journalistipalkinnon vuoden 2019 journalisti -palkinnon saajaksi (Rinta-Tassi 2020). Palkinnon perusteluissa todetaan Kurosella olevan poikkeuksellinen kyky luoda nopeasti luottamuksellinen suhde haastateltaviinsa sekä saamaan heidät kertomaan tarinansa (Suuri journalistipalkinto 2020). Tämän lisäksi Kuroselle on joulukuussa 2019 myönnetty Rauhanjärjestö Sadankomitean rauhanpalkinto ansiokkaasta työstään konfliktialueilla (Sadankomitea 2019.)

Kuronen on työskennellyt toimittajana parikymmentä vuotta. Hän on opiskellut Helsingin yliopistossa. Omien sanojensa mukaan hän on kuitenkin opiskellut journalismin alaa varsin vähän. Yleisradiolle hän palasi muista töistä viitisentoista vuotta sitten.

Kurosen historiasta mainittakoon, että hän oli ensimmäinen suomalaistoimittaja, joka vieraili Syyriassa al-Holin pakolaisleirillä (Rinta-Tassi 2020.)

4.2 Sean Ricks

Sean Ricks työskentelee journalistina niin ikään Yleisradiolla. Ricksin isä on yhdysvaltalainen, äiti suomalainen ja yhdessä äitinsä ja siskonsa kanssa Ricks muutti Tampereelle ollessaan nelivuotias (Laiho 2017). Ricks on opiskellut Tampereen yliopistossa tiedotusoppia. Hän teki ensimmäisen yliopiston työharjoittelunsa Apu-lehdessä, jossa tutuksi tuli juttujen kirjoittaminen. Myöhemmin Ricks päätyi hakemaan harjoitteluun Ylen Ajankohtainen kakkonen -ohjelmaan ja sitä kautta hän kertoo löytäneensä niin sanotusti journalistisen identiteettinsä. Lisäksi Ricks on työskennellyt muun muassa A-Studioissa tutkivana toimittajana.

Sean Ricks on juontanut vuodesta 2016 lähtien Perjantai -ajankohtaisohjelmaa Ylellä (Clusius 2015). Ricks on ollut alusta alkaen kehittämässä ohjelmaa. Perjantai on profiloitunut ajankohtaisohjelmana, joka tarttuu usein tabuihin ja esittelee dokumenteissaan usein hyvin värikkäitä persoonia, näin ollen Ricksin tekemät haastattelut pureutuvat varsin henkilökohtaisiin aiheisiin.

5 JOURNALISTEJA TÄYSIN ERILAISISSA TYÖYMPÄRISTÖISSÄ

Tuloksissa esitellään teemahaastatteluiden myötä esiin tulleita seikkoja, jotka ohjaavat kumpaakin haastateltua journalistia työssään. Haastatteluissa kävi ilmi, että Kuronen ja Ricks toimivat pääosin intuitiivisesti, eivätkä kaikki toimet sikäli ole suunnitelmallisia. Kuitenkin kumpainenkin on jossain määrin pohtinut sitä, kuinka haastattelutilanteissa on syytä toimia ja mitä on syytä ottaa huomioon, jotta haastattelu onnistuu. Nämä teemat ovat nimenomaan niitä, jotka vaikuttavat luottamuksen syntymiseen ja pysymiseen haastattelussa.

5.1 Antti Kurosen haastattelu

Antti Kurosen haastattelut tapahtuvat varsin poikkeuksellisessa miljöössä kuten konfliktialueilla. Näin ollen hän ei pääse esimerkiksi studiohaastatteluiden tavoin suunnittelemaan haastatteluiden kulkua tai tutustumaan haastateltaviin. Haastateltavat löytyvät alueeseen tutustuessa ja päätös haastattelusta ja siihen suostumisesta syntyy varsin nopeasti. Haastateltava löytyy sattumalta, eikä haastatteluun liity etukäteistä suunnitelmallisuutta. Kuronen kertoo, että hänelle taustatyö ei ole haastateltavaan tutustumista, vaan esimerkiksi konfliktiin ja alueen tilanteeseen perehtymistä.

Luottamuksen saaminen voi Kurosen mukaan olla varsin haastavaa vaikkapa autoritäärisissä valtioissa henkilöiltä, jotka eivät ole tottuneet luotettavaan mediaan. Tämän vuoksi haastateltavalle tuleekin selkeästi kertoa, millaisesta mediasta on kyse ja mistä maasta toimittaja tulee. Antti Kuronen nostaa esiin myös sen, kuinka tärkeää on kunnioittaa haastateltavaa ja olla ystävällinen.

On tärkeintä, että siinä tilanteessa neuvotellaan, että saako ja voidaanko tehdä haastattelu. Ja mitä kysyn ja mistä tulen. Mikä agendani on ja näin. Se on minusta tosi iso osa sitä koko juttua. (Kuronen 2020.)

Kuronen kertoo esimerkkinä tekemästään ensimmäisestä haastattelusta Al-Holissa. Tähän mennessä Kuronen on ollut paikan päällä kolme kertaa ja tehnyt muun muassa vastikään, huhtikuussa 2020 julkaistun dokumentin Al-Holin pakolaisleiristä. Mennessään ensimmäistä kertaa Al-Holiin Kuronen tiesi, että pakolaisleirillä on muutama suomalainen. Päästyään perille Kuronen kuitenkin löysi paikalta viisi suomalaista. Selvisi, että heitä on enemmän, kuin kukaan on

ymmärtänyt. Naisten omien sanojen mukaan suomalaisia on nelisenkymmentä. Kuronen lupasi olla paljastamatta naisten henkilöllisyyttä turvallisuussyistä.

Eivät he ensiksi halunneet antaa haastattelua. Ero on siinä, että olenko törkeä heitä kohtaan – en saa haastattelua. Tai sitten neuvottelen heidän kanssaan ja se miten lähestyn heitä, sitten saan sen haastattelun. (Kuronen 2020.)

Haastatteluissaan Kuronen toimii sanomansa mukaan niin, että tilanne olisi mahdollisimman luonnollinen, mutta myös spontaani. Ympäriällä voi olla tapahtunut pommituksia tai olla muuten kaoottinen ilmapiiri. Näin ollen Kuronen toteaa, että kynnys täytyy haastateltavalle olla matala, jolloin esimerkiksi häntä ei aleta kameran edessä ohjailemaan paremman valon toivossa sopivampaan paikkaan tai muuten häiritsemään saavutettua tunnelmaa. Kuronen toistaa useita kertoja sen, kuinka haastateltavan on ymmärrettävä antavansa haastattelun ja hänen täytyy tietää, minne haastattelu on menossa. Haastattelu voi kaatua Kuronen mukaan esimerkiksi häiritsevään kameratyökentelyyn, jonka takia olisikin tärkeää, että haastateltava saisi olla ja pystyisi olemaan mahdollisimman oma itsensä ilman näitä häiriötekijöitä. Kuronen toimii haastattellessaan pääosin yksin, mutta joskus hänellä on työparinaan kuvaaja. Hänen mukaansa kuvaajan läsnäolo ei vaikuta luottamukseen. Kommunikointi voi olla kuitenkin välittömämpää journalistin tehdessä haastattelua yksin.

Kysyttäessä sanavalinnoista Kuronen kertoo pyrkivänsä kohteliaisuuteen, muttei kuitenkaan liiaksi. Lisäksi hän pyrkii olemaan selkeä. Hän kertoo haastatteluidensa olevan enemmän keskusteluita, joissa kysymykset ovat avoimia ja haastateltava pystyy avoimesti kertomaan esimerkiksi kokemuksiaan. Kuronen ei turvaudu valmiiseen kysymyspatteristoon.

Luulen, että se minkälainen olet henkilönä on aika ratkaisevaa usein siinä, saatto haastatteluja ja haluavatko ihmiset avautua sinulle vai eivät. (Kuronen 2020.)

Hänelle aiemmin tutkielmassa mainittu nonverbaalinen viestintä ei ole tietoista, mutta kuitenkin hän pyrkii työssään käyttämään sen keinoja. Hän kertoo yrittävänsä pitää katsekontaktin aina yllä ja osoittaa kiinnostuksensa esimerkiksi nyökyttämällä.

Nonverbaalisten keinojen lisäksi Kuronen puhuu esimerkiksi huumorin merkityksestä, sillä sille on aikansa ja paikkansa ja se voi keventää jännittyneitä tunnelmaa. Jos haastateltava on esimerkiksi varsin jännittynyt, pyrkii Kuronen tavallisella keskustelulla hälventämään jännitystä.

Kaiken kaikkiaan Kuronen nostaa useampaan otteeseen esiin luottamuksen juuri siinä mielessä, että haastateltavalta on suuri luottamuksen osoitus antaa haastattelu ja journalistin on oltava sen luottamuksen arvoinen. Kuronen muistuttaa siitä, että haastateltavaa ei saa missään nimessä vaarantaa, eikä hänen luottamustaan saa käyttää hyväksi.

Uskon, että jos puhutaan kenttätyöstä, niin jos ei olisi luottamusta, niin et edes saa sitä haastattelua. (Kuronen 2020.)

5.2 Sean Ricksin haastattelu

Loppuvuodesta 2019 Sean Ricks herätti keskustelua haastateltuaan Perjantai-ohjelman tiimoilta muun muassa äärioikeistolaiseksi profiloituvaa miestä vaimoineen (Ricks 2019a). Juttu herätti poikkeuksellisen laajaa kiinnostusta ja sitä on maaliskuuhun 2020 mennessä jaettu esimerkiksi Facebookissa yli 14 000 kertaa. Jutun sekä Perjantai-ohjelman yhteydessä julkaistun dokumentin myötä Ricks julkaisi Yleisradion verkkosivuilla (2019b) vielä kommentin. Ricks muun muassa kertoi dokumenttijuttukeikan olleen monella tavalla haastava esimerkiksi sen vuoksi, että haastateltavat etnonationalistit eivät pidä Ricksiä itseään lainkaan suomalaisena ihonvärin vuoksi (2019b). Myöhemmin Ricks kertoo lisäksi, että dokumentin haastattelupaikaksi valittu sauna oli tietoinen ratkaisu, jotta haastatteluympäristössä ikään kuin he kaikki – journalisti ja kaksi haastateltavaa – ovat poissa mukavuusalueeltaan.

Ricks kertoo nauttivansa ihmisten tapaamisesta ja syvähaastatteluiden tekemisestä, minkä vuoksi hän on hakeutunut nykyisenkaltaisiin työtehtäviin. Hän kertoo aloittavansa haastateltavan etsimisen pohtien sitä millainen henkilö kuhunkin aiheeseen sopisi. Hän uskoo hakevansa sellaisia henkilöitä haastatteluihin, jotka paitsi haluavat puhua aiheesta, mutta ovat myös hyviä puhumaan. Ricks hakee etukäteen haastateltavista tietoa mahdollisimman paljon. Mikäli tietoa ei juuri ole, hän tekee esihaastattelun. Mahdollisuuksien mukaan hän pyrkii tapaamaan haastateltavansa esihaastattelun merkeissä, muutoin puhelimitse.

Monesti saatan kysyä, että onko mitään ehdottomasti sellaista, mitä se ihminen ei haluaisi, että kysyn. Jos hän sanoo jotain sellaista, niin sitten puhumme siitä ja haluan vähän ymmärtää, että mikä siinä on. Totta kai, jos se on aiheen kannalta olennainen ja merkittävä, että se täytyy kysyä, niin yritän rakentaa luottamusta haastateltavan kanssa, jotta hän tietää pelisäännöt. (Ricks 2020.)

Pelisäännöillä hän viittaa esimerkiksi journalistin ohjeisiin. Hän pyrkii tekemään haastateltavalle selväksi, että on ikään kuin hänen puolellaan eikä suinkaan ”jallittamassa” häntä.

Pelisäännöillä hän tarkoittaa myös sitä, ettei esitä haastateltavalle kysymyksiä sellaisista aiheista, joista ei olla sovittu etukäteen. Ricks haluaa lisäksi haastateltavan tietävän millainen hänen haastattelutyylinsä on.

Perjantai-ohjelmaa kuvataan studiossa Tampereella. Miljö on rakennettu niin, että haastateltava ja journalisti ovat varsin lähellä toisiaan, kasvokkain. Tuollainen tuttu ympäristö luo journalistille ikään kuin kotikenttäedun, jolloin haastateltavalle on entistäkin tärkeämpää luoda mukavat oltavat. Alun perin penkit olivat kovat, epämukavat. Näistä Ricks kertoo saaneensa haastateltavilta palautetta ja myöhemmin penkit vaihdettiin miellyttävämpiin. Ricks toteaa tällaisten ratkaisujen olevan tärkeitä – eihän tavoitteena ole se, että haastateltava istuisi missään piinapenkissä, vaan että hänellä olisi mahdollisimman miellyttävä olla. Tällaiset ratkaisut voivat olla katsojalle huomaamattomia, mutta vaikuttaa merkittäväällä tavalla haastattelun onnistumiseen ja esimerkiksi haastateltavan rentoutumiseen.

Haastattelutilanteessa Ricks kertoo pyrkivänsä olemaan ennen kaikkea läsnä sekä kuuntelemaan mahdollisimman paljon. Hän toistaa useaan otteeseen läsnäolon merkityksen ja kertoo olevansa spontaani haastattelijana. Spontaanin toimintamallin onnistuessa on haastattelu sujuvaa. Ricks pyrkii keventämään tunnelmaa sopivissa tilanteissa huumorin keinoin ja näin myös vaikuttamaan haastattelun kulkuun.

Olen miettinyt, että haastattelu on kuitenkin kuten mikä tahansa ihmisten välinen vuorovaikutus, että peilaamme toisiamme. Jos olen kireä haastattelussa, niin haastateltavani on todennäköisesti kireä. Eli yritän kehonkielelläni luoda rennoksi sen tilan, vaikka haastattelu olisi kriittinen. (Ricks 2020.)

Ricks kertoo ottavansa rennon asennon, laittaa jalan toisen päälle, liikuttaa paljon käsiään, pitää katsekontaktin ja ajoittain nojautuu eteenpäin. Tällaisilla nonverbaalisen viestinnän keinoilla osoitetaan haastateltavalle kiinnostusta hänen puheisiinsa.

Eräänlaisena sanattoman viestinnän muotona Ricks on valinnut käyttää haastatteluissa rentoa vaatetusta.

Pukeudun, niin kuin olen. Haastateltava ei silloin kohtaa toimittajaversiota minusta, vaan mahdollisimman minut. Se on yksi tapa, jolla voin viestiä haastateltavalle siinä tilassa, että nyt kohdataan mahdollisimman aidosti ja rennosti. (Ricks 2020.)

On toki huomioitavaa, että rento pukeutuminen viestinnän keinona sopii muun muassa tietynlaisiin keskusteluohjelmiin, kun taas uutisankkuri herättää erilaista, asiaankuuluvaa luotettavuutta huolitellummalla tyylillään. Perjantai-ohjelman kaltaisessa kipeitä aiheita käsittelevässä keskusteluohjelmassa journalistille voi kuitenkin olla eduksi käyttää rennompaa vaatetusta, jotta hän ei ole niin kutsutussa norsunluutornissa.

Haastateltavan tulee Ricksin mukaan pystyä luottamaan siihen, että journalisti toimii eettisesti. Hänen mielestään on osa journalistin ammattitaitoa tehdä selväksi se, että työ hoituu journalistin ohjeiden mukaisesti. Myös haastateltavan tukena oleminen lukeutuu merkiksi ammattitaidosta.

Minulla on ollut haastatteluita, joissa olen pyytänyt ihmistä kertomaan suorassa televisiolähetyksessä siitä, kuinka hänen lapsensa murhattiin. Siinä joutuu rakentamaan sellaisen luottamuksen siitä näkökulmasta, että ”jos sinulle tulee vaikea paikka siinä, niin minun ammattitaitoa on se, että pidän sinusta huolta siinä tilanteessa.” (Ricks 2020.)

Sean Ricks toteaa uskovansa, että mikäli ihminen luottaa journalistiin edes vähän hän kertoo enemmän. Kun ihminen luottaa, voi hänen mukaansa kysyäkin enemmän.

6 KEINOJA LUOTTAMUKSEN SAAVUTTAMISEEN

Teemahaastatteluiden tulosten perusteella voidaan todeta, että jokainen voi vaikuttaa luottamuksen syntymiseen ja ennen kaikkea onnistumiseen omalla olemuksellaan ja läsnäolollaan. Vaikka luottamus syntyykin intuitiivisesti, voidaan kiistatta todeta, että vastapuolen kommunikointitavoilla ja käytöksellä on todellista merkitystä luottamuksen syntymiselle. Luottamuksessa on kyse ihmisten välisestä kommunikaatiosta ja sen toimimiseen taas vaaditaan luottamusta.

Todella kiinnostavaa oli se, kuinka samanlaisia teemoja Antti Kuronen ja Sean Ricks nostivat esiin tekemissani teemahaastatteluissa. Vaikka Kuronen ja Ricks työskentelevät päätoimisessa työssänsä varsin erilaisissa ympäristöissä, käyttävät he silti varsin samanlaisia keinoja haastattelun tekemiseen. Kumpikaan ei tee työkseen esimerkiksi tiukkoja ”revolverihaastatteluja” tai tykitä poliitikkoja tiukoilla kysymyksillä, vaan haastattelut ovat nimenomaan syntyneeseen luottamussuhteeseen perustuvia. Oli kyseessä minkäläinen haastattelu tahansa, on luottamuksen luomisen taito yksi osa journalistin ammattitaitoa.

Tutkimustulosten perusteella journalistin on syytä kiinnittää huomiota työskentelytapoihinsa, olemukseensa ja käytökseensä, mikäli mieltä saada onnistuneen haastattelun. Tulokset osoittavat myös sen, että luottamuksen onnistuessa journalisti pystyy arvokkaalla työllään nostamaan tärkeitä asioita julkisuuteen.

6.1 Olemus ja käytös ovat ratkaisevia tekijöitä

Mikäli journalisti ei heti ensikysymältä herätä luottamusta, kuinka voitaisiinkaan olettaa, että haastateltava haluaisi hänelle uskoutua? Journalistin vastuu on siis ehkä kuviteltua suurempi ja vastuu alkaa aivan ensimmäisestä tervehdyksestä lähtien.

Monin eri tavoin on kuitenkin mahdollista vaikuttaa siihen, että haastateltava kokee journalistin luotettavaksi ja ryhtyy mukaan haastatteluun. Kun haastattelu toteutuu, täytyy journalistin ylläpitää luotettavaa ilmapiiriä ja pystyä tulkitsemaan haastateltavaa ja tarvittaessa tukeakin häntä. En näe

mitään syytä sille, miksi journalistin tulisi olla ilkeä tai törkeä haastateltavaa kohtaan. Tässä kohtaa tuleekin muistaa journalistin objektiivisuus ja objektiivisuuden merkitys. Journalistin tehtävä ei ole arvostella haastateltavan tekoja tai sanoja eikä kertoa ovatko ne oikeita tai väriä. Journalistin tulee kyetä neutraaliuteen – se on osa ammattitaitoa. Kaikesta ei tarvitse olla samaa mieltä, kuten esimerkiksi Ricksin etnonationalistahaastattelut osoittavat, mutta journalistin tulisi kyetä keskustelemaan neutraaliin sävyyn ihan kaikenlaisten ihmisten kanssa.

Luottamuksella on valtava merkitys journalistisessa haastattelussa. Tutkimukseni myötä näkemys luottamuksen merkityksestä on vain kasvanut ja vahvistunut. Myös kokemus siitä, että journalisti voi ja hänen tulee kehittyä ammatissaan jatkuvasti, on vahvistunut ja selkiytynyt.

Omalla olemuksellaan ja tekemisellään journalisti pystyy vaikuttamaan siihen, että hän herättää luottamusta. Jokaiselle journalistille tulisi olla päivänselvää se, kuinka merkityksellinen rooli luottamuksella ja luottamuksellisuudella on journalistin ammatissa. Oma tekemistään kyseenalaistamalla voi löytää syitä esimerkiksi siihen, miksi jokin haastattelu ei ole toteutunut tai on epäonnistunut.

On olemassa useita sellaisia asioita, joilla voi edesauttaa luottamusta, sen syntymistä. Kuronen ja Ricks puhuvat niin ystävällisyydestä kuin kunnioituksestakin. Nämä pätevät luottamuksen lisäksi toki moniin muihinkin haastattelun kärkiteemoihin, mutta luottamuksen kannalta on ensiarvoista kyetä käyttäytymään ystävällisesti ja rauhallisesti tilanteesta ja vastapuolesta riippumatta.

Kohtelias ja ystävällinen käytös vaikuttavat merkittäväällä tavalla siihen, että luottamusta pystytään rakentamaan. Vastapuolen kunnioittaminen voi olla joillekuille haastavaa, mutta sitä ei missään nimessä sovi unohtaa journalistina työskennellessä. Etenkin kunnioitus nousee arvoon arvaamattomaan luottamusta vaativia tehtäviä suorittaessa.

Huumorille on myös ehdottomasti paikkansa. Kun tilannetta ja ihmiskontaktia osaa tulkita, voi huumori olla merkittävä keino esimerkiksi tunnelman rentouttamisen kannalta. Antti Kuronen ja Sean Ricks kertoivat kummatkin joissain tilanteissa heittävänsä huumoria muun muassa tilanteen keventämiseksi.

Todettakoon, että luottamuksella pystytään ihmeellisiin tekoihin: journalisti median edustajana voi tuoda julki asioita, jotka kansan täytyy kuulla ja jotka voivat muuttaa yhteiskuntaa ja koko maailmaa.

Jos journalisti on luotettava, hän pystyy ammattitaitoisesti keskustelemaan ja haastattelemaan koviakin kokenutta henkilöä.

6.2 Yhteisymmärrys ja pelisäännöt

Sekä Kuronen että Ricks kertoivat tekevänsä selväksi sen, että haastateltava takuulla tietää, mihin on ryhtymässä. Haastateltavan on ymmärrettävä, että kyseessä on nimenomaan haastattelu. Hänen tulee tietää millaisesta haastattelusta on kyse ja millaisessa yhteydessä hänen vastauksiaan käytetään.

Haastateltavan on pystyttävä luottamaan haastattelijaan, jotta hän ensinnäkin antaa haastattelun, mutta myös siksi, että hän pystyy luottamaan haastattelijan toimivan eettisesti. On olennaista, että haastateltava ymmärtää sen, kuinka haastattelu toteutetaan ja tarpeen vaatiessa millaisia kysymyksiä häneltä tullaan kysymään.

6.3 Nonverbaalinen viestintä mielenkiinnon osoittamisen välineenä

Haastattelutilanteessa on tärkeää osoittaa haastateltavalle se, että häntä kuunnellaan ja että hänen asiastaan ollaan kiinnostuneita. Mielenkiinnon osoittaminen pitää yllä myös tilanteessa vallitsevaa luottamuksen ilmapiiriä.

Mielenkiinnon osoittaminen tapahtuu paljolti tutkielmassa aiemmin esitellyn nonverbaalisen viestinnän keinoin. Nonverbaalinen viestintä nähdäkseni vallitseva ja voimakkaampi mielenkiinnon osoittamisen keino, vaikka mielenkiintoaan voi sanallisestikin viestittää. Tätä tukee myös Antti Kurosen ja Sean Ricksin haastatteluissa kertoma katsekontaktin ylläpitäminen, joka on yksi nonverbaalisen viestinnän keinoista. Katkeamattoman katsekontaktin pitäminen on opittava taito, joka ei ole jokaiselle ominainen saati helppo. Se kuitenkin on yksi kiinnostuksen merkki.

Nonverbaalisesta viestinnästä ja kiinnostuksen osoittamisesta nostettakoon esille vielä Ricksin mainitsemana nojautuminen eteenpäin, haastateltavaa kohti sekä Kurosen mainitsemana vastauksille nyökkääminen. Tällaiset keinot yhdistettynä katsekontaktiin lujittavat sitä tunnetta, että haastateltava voi tosiaan kokea olevansa kuunneltu ja hänen asiastaan ollaan aidosti kiinnostuneita.

7 POHDINTA

Pääsen työssäni journalistina tekemään paljon erilaisia haastatteluita. Joskus ne tuntuvat menneen hyvin, joskus jotain jää hampaankoloon. Usein näistä kaikista on jäänyt sellainen tunne, että kyse on nimenomaan luottamuksesta. Johdannossa mainitsemani dokumenttisarja oli lähtölaukaus tälle tutkimukselle ja se on kuljettanut minua vielä syvempään ymmärrykseen siitä, miten tärkeää luottamus paitsi journalistin työssä myös arkipäivän elämässä on. Koin myös itse, että haluan olla sellainen journalisti, johon on helppo luottaa ja joka on myös luottamuksen arvoinen.

Tutkimuskysymykseeni siitä millä tavalla journalisti luo luottamussuhteen haastateltavaansa sain monia kiinnostavia vastauksia. Näitä vastauksia uskon jokaisen journalistin pystyvän ammentamaan työssään – oli sitten kokeneempi konkari tai nuorempi ammattilainen.

Jotta journalisti pystyy luottamukselliseen ja antoisaan kommunikointiin haastateltavansa kanssa, vaatii se taitoa ja taito harjoittelua. Kommunikointitapojaan on aina mahdollista kehittää, kuten mitä tahansa ominaisuuttaan. Haastattelijan on syytä joskus pysähtyä ajattelemaan sitä, miten hän ihmisen kohtaa ja millaiset edellytykset haastattelun luottamukselle luo.

Journalismin opiskelijoille suosittelisin tarjoamaan mahdollisuuksia omien kommunikointi- ja kanssakäymistaitojen harjoitteluun. Ei ole kenellekään haitaksi kyseenalaistaa omaa ulosantiaan ja sitä, voisiko joitain asioita esimerkiksi ilmaista toisella tavalla tai voiko jokin käytösmalli heikentää haastattelussa luottamuksen ylläpitämistä. Päinvastoin journalisti käyttää työssään jatkuvasti näitä äärimmäisen tärkeitä kanssakäymistaitoja, joita jokainen tarvitsee jokapäiväisessä elämässään. Journalistille kuitenkin nämä jo mainitut taidot ovat ammattitaidon merkki ja myös eräänlainen vaade työn sujuvalle hoitamiselle.

Aloittelevien journalistien on hyvä ymmärtää luottamuksen merkitys sosiaalipsykologisena ilmiönä, mutta toki myös journalistisena työvälineenä. Näenkin, että journalismin opintojen alkuvaiheessa olisi suotavaa kertoa nykyistä paljon kattavammin kommunikointitapojen merkityksestä. Jokaisella tulisi olla mahdollisuus kommunikointitapojensa kehittämiseksi esimerkiksi koulun tarjoamina kursseina. Vaikka tällaisia asioita voi tuki harjoitella itse tarkkailemalla sekä omaa että muiden journalismin parissa työskentelevien käytöstä, on silti tärkeää tarjota mahdollisuus asiaan perehtymiseen

opinnoissa. On myös mahdollista, ettei journalisti ole omaehtoisesti perehtynyt esimerkiksi nonverbaaliseen viestintään ja näin ollen hänelle ei ole tullut tutuksi keinot, joilla haastattelut onnistuisivat paremmin.

Journalisteja on paljon erilaisissa työtehtävissä, erilaisista lähtökohdista ja erilaisia ihmistyyppisiä. Kaikilta ei ole syytä odottaa missään nimessä samanlaista käyttäytymismallia, mutta journalistin ohjein toimiessa luottamuksen syntymiselle on varsin hyvät edellytykset. Mikäli journalisti on vielä kyseenalaistanut ja pohtinut omia kommunikointikeinojaan, on luottamuksen syntymiselle vielä paremmat edellytykset.

Kuten todettua, jo pelkästään haastattelun saaminen vaatii luottamuksen. Haastattelun kaarien aina sen suunnittelusta ja haastattelupyynnöstä lopputervehdyksiin tulisi pohjautua luottamukseen, jotta haastateltava voi tuntea olonsa turvalliseksi ja mukavaksi. Kuuluu journalistin ammattitaitoon luoda luottamuksen ilmapiiri.

Journalistien maine ei ole kaikilta osin paras mahdollinen, sillä jotkin henkilöt eivät koe välttämättä tulleen oikealla tavalla kuulluksi tai kohdelluksi ystävällisesti. Tällaisiin kokemuksiin johtaneet ihmiskohtaamiset ovat siten aiheuttaneet epäedullista mainetta, mikä taas vaikuttaa journalismin ja median arvostukseen ja luotettavuuteen. Jokaisella journalistilla on vastuu ja mahdollisuus muokata tätä joissain yhteyksissä epäedullista mainetta paremmaksi, siihen kommunikointitapojen kyseenalaistaminen ja mahdollinen muuttaminen voivat olla toimiva ratkaisu.

Mikäli tutkimusta haluaisi jatkaa ja syventää, tulisi haastateltavien journalistien määrä olla paljon suurempi. Useampia erilaisissa tehtävissä toimivia journalisteja haastatteleamalla voitaisiin löytää journalistien toimintatavoista yhteneväisyyksiä ja eriävyyksiä vielä laajemmin. Tutkimusta pystyisi myös viemään vielä enemmän sosiaalipsykologian puolelle ja tarkastelemaan asiaa sitä kautta tarkemmin. Olisi todella mielenkiintoista myös kuulla haastateltavien näkemyksistä ja kokemuksista enemmän – miltä haastateltavasta on tuntunut haastattelutilanteessa, miten hän vaikkapa on tehnyt päätöksen kieltäytyä haastattelusta tai ryhtyä haastatteluun?

Henkilökohtaisesti olen saanut tutkimukselta paljon ja tavoitteideni mukaisesti pystynyt tekemään siitä sellaisen, että myös muut alan ammattilaiset voivat hyödyntää tätä tietoa työskennellessään haastatteluiden parissa. Toivon, että tutkielma voi antaa ajattelemisen aihetta monenlaisiin eri haastatteluihin valmistautuessa ja niiden parissa työskennellessä.

Lopuksi haluan jakaa vielä toistamiseen kaksi tutkielmassani esiin nousutta toteamusta, joiden merkitystä ei sovi unohtaa. Toinen niistä on se, että haastattelu on journalismin sydän. Ja sitä se todella on. Haastattelut antavat valtavan informaatiomäärän journalistille ja sitä kautta koko ympäröivälle maailmalle. Lisäksi haluan lainata vuoden journalisti Antti Kurosta:

Jos ei olisi luottamusta, et edes saa haastattelua.

LÄHTEET

Ahokas, M., Ferchen, M., Hankonen, N., Lautso, A. & Pyysiäinen, J. 2012. Sosiaalipsykologia. 3. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Arola J. 2018. Neljä teesiä parempiin haastatteluihin: ”Tavoitteellista kyselyä, ei keskustelua”. Suomen lehdistö. Viitattu 23.3.2020. <<https://suomenlehdisto.fi/nelja-teesia-parempiin-haastatteluihin-tavoitteellista-kyselya-ei-keskustelua/>>

Clusius M. 2015. Perjantai pistää miettimään – uusi ajankohtaisohjelma alkaa tammikuussa. Yleisradio. Viitattu 24.3.2020. <<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/12/11/perjantai-pistaa-miettimaan-uusi-ajankohtaisohjelma-alkaa-tammikuussa>>

Dunderfeld T. 1998. Henkilökemia – yhteistyö erilaisten ihmisten välillä. Helsinki: Dialogia Oy.

Farm M. 2008. Apua kognitiivisesta käyttäytymisterapiasta – irti perfektionismista, kontrollinpelosta ja ihmissuhdeongelmista. Helsinki: Basam Books

Ignatius E. & Kokkonen M. 2002. Psykologinen luottamus: riskinottoa ja odotuksia. Viitattu 21.3.2020. <https://www.mit.jyu.fi/agora-center/inbct/InBCT12/Psykologinen_luottamus.pdf>

KAMK, Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2020. Opinnäytetyöpakki: Haastattelu. Viitattu 5.4.2020. <<https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetelmat/Haastattelu>>

Keha-keskus. 2020. Ammattinetti. Hakusana: Toimittaja. Viitattu 5.4.2020. <http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/120_ammatti>

Kielijelppi. 2020. Jelppiä akateemiseen viestintään. Nonverbaalinen viestintä. Helsingin yliopisto. Viitattu 30.3.2020. <<https://blogs.helsinki.fi/kielijelppi/nonverbaalinen-viestinta/>>

Laiho M. 2017. Sean Ricks: Kun esikoinen syntyi, kiinnostuin juuristani. Maailman kuvalehti. Viitattu 24.3.2020. <<https://www.maailmankuvalehti.fi/2017/6/pitkat/sean-ricks-kun-esikoinen-syntyi-kiinnostuin-juuristani>>

Merriam-Webster. 2020. Hakusana interview. Viitattu 24.3.2020. <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/interview>>

Miettinen V. 2018. Hiljaista sympatiaa. Journalisti. Viitattu 5.4.2020. <<https://www.journalisti.fi/artikkelit/2018/8/hiljaista-sympatiaa/>>

Näpärä L. 2017. Haastattelun lajityypit. Spoken. Viitattu 5.4.2020. <<https://spoken.fi/2180/>>

Ricks S. 2019a. Venla ja Miska ovat nuoria äärioikeistolaisia ja rakastavaisia - he haluavat puhua avoimesti rodusta: "Olemme ydintä myöten suomalaisia". Yleisradio. Viitattu 24.3.2020. <<https://yle.fi/uutiset/3-11034879>>

Ricks S. 2019b. Toimittajalta: "Ristiriitaisiakin mielipiteitä pitää voida kuulla, mutta ei niitä hyväksyä pidä". Yleisradio. Viitattu 24.3.2020. <<https://yle.fi/uutiset/3-11039364>>

Riekkä T. 2017. Mistä luottamus rakentuu? Filosofian akatemia. Viitattu 5.4.2020. <<https://filosofia-nakatemia.fi/blogi/mista-luottamus-rakentuu/>>

Rinta-Tassi M. 2020. Suuri Journalistipalkinto: Yleisradion toimittaja Antti Kuronen on Vuoden journalisti. Yleisradio. Viitattu 23.3.2020. <<https://yle.fi/uutiset/3-11252530>>

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 23.3.2020. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>>

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 5.4.2020. <<https://www.fsd.tuni.fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>>

Sadankomitea. 2020. Sadankomitean rauhanpalkinto toimittaja Antti Kuroselle. Sadankomitea. Viitattu 23.3.2020. <<https://www.sadankomitea.fi/tiedote/sadankomitean-rauhanpalkinto-toimittaja-antti-kuroselle/>>

Scanlan C. 2013. How journalists can become better interviewers? Poynter. Viitattu 24.3.2020. <<https://www.poynter.org/reporting-editing/2013/how-journalists-can-become-better-interviewers/>>

Seppänen J. & Väliverronen E. 2012. Mediathteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Suuri journalistipalkinto, palkitut 2019. Suuri journalistipalkinto. Viitattu 23.3.2020. <<https://suuri-journalistipalkinto.fi/palkitut>>

LIITE 1 – HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Miten päädyit journalistiksi?
2. Millainen työhistoria sinulla on?
3. Kuinka kauan olet tehnyt haastatteluita?
4. Miten valmistaudut haastatteluun?
5. Mitä tai millaisia asioita otat huomioon valmistautuessasi?
 - a. Haetko tietoja haastateltavasta etukäteen, mikäli se on mahdollista?
 - b. Kuinka paljon kiinnität huomiota haastattelupaikan tai -tilanteen mukavuuteen?
6. Miten toimit haastattelun aikana?
 - a. Miten pyrit vaikuttamaan sanavalinnoillasi haastattelun kulkuun?
 - b. Kuinka paljon huomiota kiinnität nonverbaaliseen viestintään kuten asentoosi, ilmeisiin ja eleisiin sekä katsekontaktiin?
7. Jos huomaat, että haastateltava muuttuu haastattelun aikana esimerkiksi jännittyneeksi, miten reagoit siihen?
8. Jos huomaat, että haastateltava ei luota sinuun tai suhtautuu epäluuloisesti, niin mitkä ovat ne keinot, joilla pyrit saamaan luottamuksen?
9. Miten toimit haastattelun jälkeen?
10. Millainen merkitys luottamuksella on haastattelussa?
 - a. Koetko, että haastateltavat vastaavat tarkemmin, jos he luottavat sinuun?
11. Miksi luottamus on tärkeää luoda?
 - a. Koetko, että luottamukseen voi liittyä jotain epäeettistä tai haastateltavan kannalta vahingollista?
12. Mitä seurauksia on mielestäsi sillä, ettei haastattelutilanteessa synny toivotunlaista luottamusta?